

[1947]), p. 10 (ook deze rede zal worden opgenomen in: A.A. van Ruler, *Verzameld Werk, Deel 6B*).

²⁷ A.A. van Ruler, 'De Protestantse Unie', p. 1.

²⁸ *Handgeschreven bibliografie*, aantekening bij nummer 187.

²⁹ K. Schilder, 'Aan het gastmaal der beeldspraak', in: *De Reformatie* 21/11 (15 december 1945), pp. 85v.

³⁰ K.H. Kroon, 'Theocratie en democratie', in: *In de Waagschaal* 1/17 (26 januari 1946), p. 1. Het kan geen toeval zijn dat Miskotte een week eerder het hoofdartikel schreef onder de titel: 'Kerk en staat een christelijk "kruis"' (*ibid.*, 1/16 (19 januari 1946), p. 1). Zonder de naam van Van Ruler te noemen, heeft hij daarmee de weg voor Kroon geplaveid.

³¹ D. Tromp, 'Theocratie en Democratie', in: *Vox Theologica* 17 (1946-1947), pp. 7-20.

³² D. Tromp, 'Theocratie en Democratie', p. 19.

³³ D. Tromp, 'Theocratie en Democratie', p. 19.

³⁴ K.H. Miskotte, 'Naturrecht und Theokratie', geciteerd naar: id., *Verzameld Werk, Deel 9. Theologische opstellen*, (Kampen 1990), p. 318-361.

³⁵ K.H. Miskotte, 'Naturrecht und Theokratie', p. 342.

Botsing met Buskes

De zojuist geciteerde zin over christelijk fascisme – en de woorden 'Es darf nicht verwundern...' wekken de indruk dat Miskotte het er wel mee eens is! – komt voor rekening van de Amsterdamse predikant J.J. Buskes Jr. Naast Kroon, Tromp en Miskotte is hij het vierde redactielid van *In de Waagschaal* die zich in het openbaar uitspreekt over Van Rulers theocratisch visioen. Kort na de parlementsverkiezingen van 17 mei 1946 schrijft hij een korte tekst in het socialistische weekblad *Tijd en Taak*. Vanwege de impact op Van Ruler en diens relatie met Buskes citeer ik deze tekst in zijn geheel:

Een Hervormd predikant stond terecht voor de Zesde Kamer van het Tribunaal te Apeldoorn. Hij werd beschuldigd blijkt te hebben gegeven van nationaal-socialistische gezindheid door in de kerk te bidden voor S.S.-lieden, die "voor volk en vaderland waren gevallen". Hij gaf een onbestemd antwoord, toen de president hem vroeg, of hij over de Jodenvervolging verheugd was geweest. Uitspraak: internering voor een jaar, met aftrek van voorarrest, zodat deze collega, die reeds vrij was, nog weer voor enkele maanden naar een interneringskamp moest verhuizen. Maar nu komt het. Aan dezen verbi divini minister, die koos voor het nationaal-socialisme werd gevraagd, op welke partij hij zou hebben gestemd, indien hij aan de verkiezingen had mogen deelnemen. Prompt kwam het antwoord: de Protestantse Unie! Het is niet de eerste keer, dat ik ontdek, dat christenen, die voor en tijdens de oorlog in meerdere of mindere mate met het nationaal-socialisme sympathiseerden, zich na de oorlog tot de Protestantse Unie wendden. Ik wil aan het getuigenis van mijn veroordeelden collega niet al te groote waarde hechten. Toch wel enige waarde. Naar mijn vaste overtuiging betekent een geslaagde Protestantse Unie een politiek en geestelijk fascisme. Zij is intussen niet geslaagd. Zelfs de stem van mijn Nijbroeksen collega zou haar geen zetel in het Parlement geleverd hebben.⁴¹

Blijkens de uitlating 'met het ergste vuil wordt gesmeten' heeft deze tekst Van Ruler diep gegriefd en gekwetst. Behalve Van Ruler hebben ook anderen zich zeer aan deze tekst gestoord. Dit blijkt uit een artikel van Buskes, dat twee weken later in *Tijd en Taak* verschijnt. Buskes schrijft, dat hij persoonlijk enkele brieven heeft ontvangen, en dat bij de redactie van *Tijd en Taak* een brief van vier Amsterdamse predikanten (W.H.A. Nelck, J.M. Snethlage, F.G. Tanna en J.R. Wolfensberger – de vier zijn directe collega's van Buskes!)⁴² en een artikel van 'Dr Schipper uit E[t]ersheim'⁴³ is binnengeko-